

Znak:
KD.5140.51.2024.MG2

Data:
2024.06.14

Obiekt: Kraśnik, ul. Podwalna, dz. działki nr ew. gruntów: 172 (część wschodnia), 173/1, 173/2, 174 i 175 – cmentarz żydowski stary

Sprawa: zawiadomienie o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku

Na podstawie § 15 ust. 3 *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. z 2021 r., poz. 56) – w związku z art. 22 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 840 ze zm.)

Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków **zawiadamia**

o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku: cmentarza żydowskiego starego, adres: Kraśnik, ul. Podwalna, działki nr ew. gruntów: 172 (część wschodnia), 173/1, 173/2, 174 i 175.

Podstawa prawna

Zgodnie z art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 840 ze zm.) wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

Zgodnie z § 15 ust. 3 *Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz.U.2021.56) Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej zabytku, o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty ewidencyjnej zabytku, o włączeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty.

Załącz. 1 (karta ewidencyjna)

Lubelski Wojewódzki
Konserwator Zabytków
dr Dariusz Koptowski

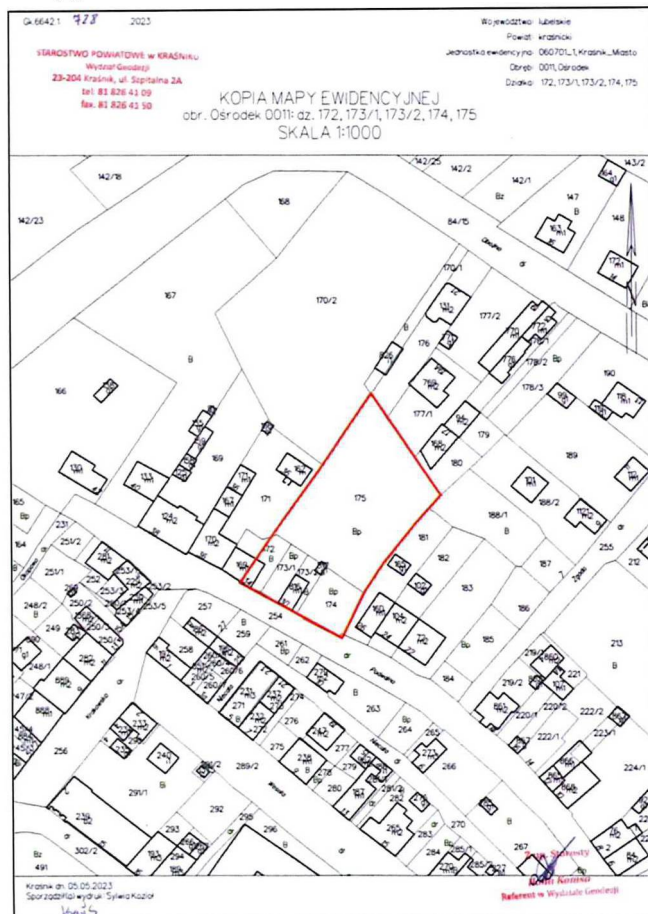
KARTA EWIDENCYJNA OBIEKTU NIERUCHOMEGO NIEWPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW

3. Miejscowość
KRAŚNIK

1. Nazwa
CMENTARZ ŻYDOWSKI STARY

2. Czas powstania
po 1583 r.
[zob. załączniki 1.1 i 1.2]

9. Materiały graficzne

Lokalizacja: około 150 m na płn.-wsch. od centrum miasta, na zboczu wzgórza miejskiego, zajmuje działki nr 172 (część wsch.), 173/1, 173/2, 174, 175; razem powierzchnia 0,2143 ha.

Cmentarz żydowski stary (I) w Kraśniku, widok od pld.-wsch., fot. A. Trzciński, 2023

Cmentarz żydowski stary (I) w Kraśniku, widok od płn.-zach., fot. A. Trzciński, 2023

4. Adres (ulica, nr posesji)
ul. Podwalna

5. Przynależność administracyjna

województwo lubelskie

powiat kraśnicki

gmina Kraśnik

6. Współrzędne geograficzne

N 50° 55' 51"
E 22° 13' 21"

7. Użytkowanie obecne

Teren pozbawiony wszelkich elementów cmentarza, gęsto porośnięty dziką roślinnością, część pld. zabudowana, część płn. zajęta pod drogę gruntową.

8. Stan zachowania

1

Mapa ewidencyjna gruntów i budynków, 1:1000, 2023,
woj. lubelskie, pow. kraśnicki, Kraśnik miasto, obręb Ośrodek 0011
(Starostwo Powiatowe w Kraśniku, Wydział Geodezji)
fragment z zaznaczonymi granicami terenu cmentarza [zob. też załączniki 2.1, 2.2, 2.3]

10. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie

Zaniknięcie w pamięci zbiorowej wiedzy o istnieniu tego cmentarza jako elementu krajobrazu kulturowego Kraśnika. Postulat: zachowanie niezabudowanego terenu, usunięcie powalonych drzew i samosiewów, ustawienie tablicy informacyjnej, w przyszłości urządzenie upamiętnienia z wykorzystaniem odnajdywanych nagrobków z tego cmentarza.

11. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

12. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

Andrzej Trzeciński, 14.09.2023

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ

Nr 1.1

1. Miejscowość	KRAŚNIK	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres	6. Zawartość załącznika
2. Gmina	Kraśnik	CMENTARZ ŻYDOWSKI STARY, ul. Podwalna	do pozycji 2: Czas powstania
3. Powiat	kraśnicki		
4. Województwo	lubelskie		

Dzieje społeczności żydowskiej w Kraśniku na tle historii miasta:

W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że ok. 1250 r. nastąpiła lokacja Kraśnika jako miasta królewskiego na prawie polskim. W 1377 r. król Ludwik Węgierski nadał włość kraśnicką Dymitrowi i Iwanowi z Goraja. Jednocześnie Kraśnik przeniesiony został z prawa polskiego na średzkie, później magdeburskie. Miasto pozostawało własnością Gorajskich do 1405 r., następni właściciele to Tęczyńscy (do 1563 r.), przed krótki czas kolejno Olekiewiczowie-Slucy, Radziwiłłowie i Ossolińscy, od 1604 r. Zamojscy – miasto weszło wówczas w skład Ordynacji Zamojskiej. W 1866 r. nastąpiło uwłaszczenie. Miasto położone było na wzgórzu, otoczone wałami, od 2. poł. XV w. murami [Mikuliński 1883; Przegaliński 1927; Grocholski 1964; Wichrowski, Szymanek 1997].

Kraśnik miał przywilej *de non tolerandis Judaeis*, lecz nie wiadomo od kiedy. Być może żądali tego mieszczanie. Przypadek Kraśnika ma wszelkie cechy sytuacji, w której właściciel miasta chciał pogodzić swoje interesy – wynikające z korzyści obecności Żydów – z interesami silnego mieszczaństwa, dla którego Żydzi byli silną konkurencją.

Najwcześniejsze wzmianki o Żydach kraśnickich dotyczą 1530 r. – kupcy odnotowani na komorze celnej w Lublinie [Rybarski 1929:239]. W późniejszych latach (1536, 1556, 1560) notowani są także żydowscy arendarze [Opas 1968:6; Muszyńska 1998:109]. W 1584 r. ówczesny dziedzic Aleksander Slucki zniósł prawo *de non tolerandis Judaeis*. Do tego czasu Żydzi zamieszkiwali prawdopodobnie na przedmieściach [Mikuliński 1883:631; Morgensztern 1960:72nn.]. W latach 90. XVI w. w mieście zamieszkiwało 20 rodzin żydowskich, istniała ulica Żydowska, wychodząca z rynku, przy niej był zespół synagogałny (wówczas drewniany). W 1631 r. odnotowano 92 domy chrześcijan oraz 30 domów żydowskich (w rynku i jego pobliżu), w których mieszkało pon. 50 rodzin – ok. 380 osób. Po pożarze miasta w 1637 r. Żydzi mogli zamieszkiwać tylko przy ul. Żydowskiej a zespół synagogałny przeniesiony został ok. 100 m na pld.-wsch. od centrum, w pobliże murów miejskich [Morgensztern 1959:31nn.; 1960:72nn., 82nn.]. Murowana synagoga z tego czasu przetrwała do dziś. Od 2. poł. XVII w. kahał kraśnicki miał silną pozycję w strukturze organizacji samorządu żydowskiego. W XVIII w. jednym z trzech seniorów Waadu Arba Aracot był reprezentant kahału kraśnickiego [RM 1934:386; Morgensztern 1969:18]. Populacja Żydów w Kraśniku sukcesywnie wzrastała. W 1787 r. spośród 3781 mieszkańców było 2416 Żydów (66%), w 1921 r. odpowiednio 8289 mieszkańców, w tym 4200 Żydów (51%) [Wichrowski, Szymanek 1997; Wasutyński 1930:33]. W 1939 r. Kraśnik liczył ok. 15500 mieszkańców, w tym ok. 5400 Żydów (35%) [Brustin-Berenstein 1973:297]. Podczas okupacji niemieckiej w Kraśniku funkcjonowało swojego rodzaju getto przejściowe. Niemcy deportowali tu Żydów z różnych miejscowości Lubelszczyzny i z innych regionów (m.in. z Łodzi). Z kolei na miejsce wysiedlanych do obozów pracy i do obozów zagłady w Bełżcu i na Majdanku przywozili innych. Likwidacja getta nastąpiła w listopadzie 1942 r. Osoby pozostające w miejscowym obozie pracy deportowano w kwietniu 1944 r. Łącznie przez getto kraśnickie przeszło ok. 7,5 tys. osób, z czego kilkaset osób zostało zamordowanych w Kraśniku [Wichrowski, Szymanek 1997; Cargo 2012:659nn.]. Miasto zostało wyzwolone 28 lipca 1944 r. Tuż po wyzwoleniu Komitet Żydowski w Kraśniku odnotował 277 ocalałych Żydów, w tym część z Kraśnika, którzy powrócili z różnych stron. Na skutek wrogich nastrojów w regionie i w kraju, do 1947 r. niemal wszyscy opuścili miasto [Brustin-Berenstein 1973:293; Sefer 1973:420, 667nn.; Zylberberg 1993:35; Szulc 2018 mps].

Dziej i opis najstarszego cmentarza żydowskiego w Kraśniku: W kontekście dziejów społeczności żydowskiej w Kraśniku można sądzić, że pierwszy cmentarz założono po 1583 r., tj. po zniesieniu przywileju *de non tolerandis Judaeis*. Lokowany został ok. 150 m na pld.-wsch. od centrum miasta, poza jego murami, na zboczu wzgórza miejskiego. W księgach miejskich w 1612 r. wzmiankowany jest „sad wedle cmentarza żydowskiego”, w 1614 r. „łaka pod okopem żydowskim”, tj. okopiskiem, a w 1632 r. „ulica pospolita ciągnąca się do cmentarza żydowskiego” (późniejsza ul. Krakowska) [za: Wichrowska 2008:31]. U wylotu tej ulicy przebita była w murze furtka prowadząca na cmentarz oraz do publicznych dołów wysypiskowych w pobliżu cmentarza, funkcjonujących do XIX w. [Wichrowski 1997:11n.]. Z zapisów z lat 1625–1654 wynika, że cmentarz znajdował się nad rzeką Stróżą, koło ogrodów mieszczan i drogi publicznej, obok niego była łaźnia żydowska i ogród żydowski [Morgensztern 1960:82, 86]. Najstarszy znany nagrobek pochodzi z 1634 r. W 1643 r. mieszczanie skarżyli się do dziedzica na hałaśliwe żydowskie konduktu pogrzebowe przechodzące przez rynek. W wyniku tego Jan „Sobiepan” Zamojski zażądał przeniesienia cmentarza w inne miejsce, lecz wkrótce odwołał decyzję [Morgensztern 1960:85n.]. W 1737 r. wzmiankowana jest „Furtka ku Mogiłkom Żydowskim” [za: Gapski 1984]; w 1739 r., w kontrakcie sprzedaży gruntu, wymieniono plac „w tyłach leżący z jednej strony furtki ku mogiłkom żydowskim” a w 1745 r. domek „na wale naprzeciw mogilek żydowskich koło drogi na Podlesie” [za: Wichrowska 2008:35]. Zapisy te dotyczą furtki Podleskiej (w południowym murze miejskim), za którą był nowy (drugi) cmentarz żydowski. Zapis z 1771 r. o sprzedaży gruntu na Podwalu blisko „starego kirkutu” potwierdza istnienie drugiego cmentarza [Wichrowska 2008:32]. Z tego wnioskuje, że pierwszy cmentarz mógł funkcjonować do lat 30. XVIII w. Około poł. XIX w. rozebrane zostały mury obronne a pochyły teren na pld. od obecnej ul. Podwalnej wypoziomowano, tworząc nasyp – w jego części pld. do ok. 5 m miąższości – w celu uzyskania działek budowlanych. Wtedy też wyznaczona została obecna ulica Podwalna [Wichrowski 1997:11n.]. Cmentarz został uszkodzony podczas bombardowania miasta przez Luftwaffe 8 września 1939 r. Zginęło wówczas ok. 35 Żydów szukających tam schronienia [Goren 1973:317; Rozenbusz 1973:431; Makuch 1995:8n.]. W 1940 r. okupanci nakazali okolicznym mieszkańcom usunąć nagrobki. Posłużyły one do utwardzania ulic i na inne cele budowlane. Lej po bombie służył jako dół wysypiskowy [NN, wywiad terenowy]. Na terenie cmentarza utworzono działki uprawne, część jego powierzchni zabudowano [Sygowski 1992:aneks; Latos 1997:52; Wichrowski 1997:4n.; Jankowski 2006]. Na fotografii lotniczej z 1944 r. widoczny jest spustoszony teren cmentarza i budynki na jego pld. krańcu, tuż przy ulicy Podwalnej. Na mapie ewidencyjnej z 1948 r. jako teren cmentarza uznana jest jego część środkowa o pow. 0,1643 ha; części pld. i pld. podzielone są na działki siedliskowe. W późniejszym czasie układ działek został zmieniony. Oficjalne zamknięcie cmentarza żydowskich w powiecie kraśnickim nastąpiło w 1964 r. [AAN, MGK], a w następnym roku ich tereny przejęte zostały na rzecz gospodarki komunalnej i przekazane pod prywatne działki. Prawdopodobnie po tym czasie teren cmentarza został częściowo zniwelowany [Szulc 2018 mps]. Na fotografii sprzed 1973 r. widoczny jest pusty teren cmentarza, a na pierwszym planie dwie stojące macewy z XVII w. [Sefer 1973:431]. Z korespondencji między Radami Narodowymi wynika, że w 1973 r. na najstarszym cmentarzu znajdowały się jeszcze cztery nagrobki [za: Wichrowska 2008:34]. Obecnie nie ma jakichkolwiek śladów cmentarza na powierzchni ziemi. Jego teren zajmuje pięć działek, w tym trzy niezabudowane: nr 173/1, 174, 175 (ze stromą skarpią, gęsto porośniętą dziką roślinnością, zupełnie niedostępna, na jej pld. skraju jest droga dojazdowa do posesji) oraz dwie południowe zabudowane: 173/2 i 172 (jej część wsch. to teren cmentarza). Łączna powierzchnia terenu cmentarza to 0,2143 ha. Cała powierzchnia ujęta jest w gminnej ewidencji zabytków [Studziński 2012; MPZP 2014]. Pośród odnalezionych dotychczas nagrobków zaledwie jeden pochodzi niewątpliwie z najstarszego cmentarza (z datą 1634, przechowywany na posesji prywatnej) i być może dwa fragmenty z lat ok. 1690.–1750. i 1730.–1750. (przechowywane w budynku bet ha-midraszu).

Opracowanie załącznika: Andrzej Trzciński, 14.09.2023
(data i podpis)

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ

Nr 1.2

1. Miejscowość	KRAŚNIK	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres	6. Zawartość załącznika
2. Gmina	Kraśnik	CMENTARZ ŻYDOWSKI STARY, ul. Podwalna	do pozycji 2: Czas powstania
3. Powiat	kraśnicki		
4. Województwo	lubelskie		

Materiały, na których oparto opracowanie:

Materiały kartograficzne:

- *Carte von West-Gallizien* [...], oprac. pod kier. Antona Mayera von Heldensfelda, 1801–1804, Wien 1808.
- *Plan Miasta Kraśnika w Dobrach Państwa Ordynacji Galicji Zachodniej z wyszczególnieniem wszelkiej w swym położeniu Budowli w roku 1808 zrobiony*, Walenty Guzikowski geometra przysięgły. Podziałka liniowa w sążniach (APL, AOZ, sygn. 46).
- *Plan Miasta Kraśnika w Ordynacji Zamoyskiej Obwodzie Zamoyskim Województwie Lubelskim*, 1823 r. Podziałka liniowa w sążniach (APL, AOZ, sygn. 47).
- *Cmentarz żyd. ul. Podwalna*, 1:500, 1948, kopia w: Kraśnickie Towarzystwo Regionalne, <http://www.regionalista.pl/> [dostęp 20.02.2023].
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Kraśnik, 4.08.2014, załącznik 1/5A: Obręb ścisłe śródmieście, <https://www.krasnik.eu/gospodarka/miejscowy-plan-zagospodarowania-przestrzennego-miasta-krasnik>
- Mapa ewidencyjna gruntów i budynków, 1:1000, 2023, woj. lubelskie, pow. kraśnicki, Kraśnik miasto, obręb Ośrodek 0011 (Starostwo Powiatowe w Kraśniku, Wydział Geodezji).
- Mapa katastralna Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii, Geoportal, http://mapy.geoportal.gov.pl/imap/?qmap=gq0&actions=acShowServices_KATASTER

Źródła ikonograficzne:

- Kraśnik, niemiecka fotografia lotnicza, 2.08.1944, 1:16000, Archiwum NARA GX12188, portal fotopolska.eu, <http://fotopolska.eu/1332811.foto.html?a=1457&b=2364&c=1> [dostęp 20.02.2023].
- Kraśnik, niemiecka fotografia lotnicza, 8.08.1944, 1:11500, Archiwum NARA GX 875SD, portal fotopolska.eu, <http://fotopolska.eu/1271955.foto.html?a=3588&b=3484&c=1> [dostęp 20.02.2023].
- Stary cmentarz żydowski na Łąkach w Kraśniku, fot. NN, po 1945 a przed 1973, reprodukcja w: *Sefer Krasznik...*, s. 431.

Źródła rękopiśmienne:

- Archiwum Akt Nowych, Warszawa (AAN):
- Ministerstwo Gospodarki Komunalnej, Departament Usług Komunalnych, sygn. 885/9/36. *Decyzje o zamknięciu cmentarzy i przeznaczeniu ich na inny cel w województwie lubelskim 1959–69*, s. 184–187: *Wykaz cmentarzy wyznaniowych proponowanych do zamknięcia na terenie województwa lubelskiego. Załącznik do uchwały 220 Prezydium WRN w Lublinie z dnia 31. VII. 1964 r.*

Opracowania publikowane:

- Bielawski Krzysztof, [hasło] Kraśnik, [w:] <http://www.kirkuty.xip.pl>
- Bielawski Krzysztof, *Zagłada cmentarzy żydowskich*, Warszawa 2020.
- Brustin-Berenstein Tatiana, *Jidn in Krasznik in di jom fun der hitleristischer okupacje* [Żydzi w Kraśniku w latach okupacji hitlerowskiej], [w:] *Sefer Krasznik...*, s. 293–316.
- Crago Laura, Kraśnik, [w:] *Encyclopedia of Camps and Ghettos, 1933–1945*, t. 2: *Ghettos in German-Occupied Eastern Europe*, part A, red. Martin Dean, Bloomington–Indianapolis 2012, s. 659–662.
- Goren Szalom, *Unter der dojcher herschaft* [Pod władzą niemiecką], [w:] *Sefer Krasznik...*, s. 317–331.
- Grocholski Henryk, *Wokół początków Kraśnika*, [w:] *Z dziejów powiatu kraśnickiego. Materiały z sesji naukowej*, red. Kazimierz Myśliński, Józef Ryszard Szaflik, Lublin 1964, s. 28–32.
- Jankowski Grzegorz, *Kraśnik ogniem w historii*, „Głos. Gazeta Powiatowa” 2006 (7. V), nr 13 (52) [edycja internetowa]
- Kraśnik, (oprac. red.) [w:] *International Jewish Cemetery Project. www.jewishgen.org/cemetery/*
- Latos Zdzisław, *Kraśnik w latach 1945–1951, jaki zapamiętałem...*, „Regionalista” (Kraśnik), 1997, nr 7, s. 50–53.
- Kraśnik. Najstarszy cmentarz żydowski w Kraśniku, ul. Podwalna, [w:] *Wirtualny sztettl*, <https://www.sztettl.org.pl/pl/miejscowosci/k/688-krasnik/114-cmentarze/> [dostęp 2023.04.05].

- Kubiszyn Marta, *Sto miejscowości*, [w:] *Śladami Żydów. Lubelszczyzna*, red. M. Prokopowicz, Lublin 2011, s. 26–465.
- Levin Szmuel, Batman Daniel, Kraśnik, [w:] *Pinkas ha-kehilot Polin: encyklopedia szel ha-jiszuwim ha-Jehudijim le-min hiwasdam we-ad le-achar Szoat milchemet ha-alam ha-szenija*, kerech szewiji: *Mechozot Lublin, Kielce* [Pinkas gmin Polski; encyklopedia osiedli żydowskich od ich utworzenia do Zagłady podczas drugiej wojny światowej, t. 7: Rejon Lublin, Kielce], red. Abraham Wein, Bracha Freundlich, Wila Orbach, Jerozolima 1999, s. 519–523.
- Makuch Leopold, *Bombardowanie Kraśnika w 1939 r. i jego ofiary*, „Regionalista” (Kraśnik), 1995, nr 4, s. 7–12.
- Mikuliński Aleksander, [hasło] Kraśnik, [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski, t. 4, Warszawa 1883, s. 630–633.
- Morgensztern Janina, *Podatki Żydów Ordynacji Zamoyskiej w XVI i XVII w.*, BŻIH 1969, nr 71–72, s. 9–38.
- Morgensztern Janina, *Udział Żydów w życiu gospodarczym Kraśnika i włości kraśnickiej do połowy XVII w.*, BŻIH, 1960, nr 36, s. 3–40.
- Morgensztern Janina, *Wiadomości o ludności żydowskiej w Kraśniku na podstawie inwentarza z 1631 r.*, BŻIH 1959, nr 32, s. 27–42.
- Muszyńska Jadwiga, *Żydzi w miastach województwa sandomierskiego i lubelskiego w XVIII wieku*, Kielce 1998.
- Myśliński Kazimierz, *Początki miasta Kraśnika i Urzędowa na tle rozwoju południowej Lubelszczyzny*, [w:] *Z dziejów powiatu...*, s. 11–27.
- Opas Tomasz, *Kraśnik w pierwszej połowie XVIII wieku*, [w:] *Z dziejów powiatu...*, s. 136–151.
- Opas Tomasz, *Sytuacja ludności żydowskiej w miastach szlacheckich województwa lubelskiego w XVIII wieku*, BŻIH 1968, nr 67, s. 3–36.
- Przegląński R., *Opowiadania o mieście Kraśniku i okolicy*, Lublin 1927.
- R. M., *Krasnik*, [w:] *Encyclopaedia judaica: das Judentum in Geschichte und Gegenwart*, red. Jakob Klatzkin, Ismar Elbogen, t. 10, Berlin 1934, szp. 386.
- Rozenbusz Jichak, *Gewen ojch widersztand* [Istniał też opór], [w:] *Sefer Krasznik...*, s. 431–434.
- Rybarski Roman, *Handel i polityka handlowa Polski w XVI stuleciu*, t. 2, Poznań 1929.
- *Sefer Krasznik. Sefer zikaron li-kehilot Krasznik. Izker buch, sefer Krasznik*, [Księga Kraśnika. Księga pamięci gminy Kraśnik. Księga pamięci, księga Kraśnika] red. Dawid Sztokfisz, Tel Awiw 1973.
- Wasiutyński Bogdan, *Ludność żydowska w Polsce w wiekach XIX i XX. Studium statystyczne*, Warszawa 1930.
- Wichrowski Zbigniew, *Przeszość ziemi wydarta*, „Regionalista” 1997, nr 5, s. 10–12.
- Wichrowski Zbigniew, Szymanek Wit, *Z kalendarium historycznego miasta Kraśnika*, „Regionalista” 1997, nr 7, s. 2–18.
- *Z dziejów powiatu kraśnickiego. Materiały z sesji naukowej*, red. Kazimierz Myśliński, Józef R. Szaflik, Lublin 1964.
- Zylberberg Beniamin, *Żydzi w Kraśniku i z Kraśnika*, „Kalendarz Żydowski – Almanach 1993–1994”, 1993, s. 32–37.

Opracowania niepublikowane:

- Gapski Ryszard, *Kraśnik. Studium historyczno-urbanistyczne*, Lublin 1984 (mps w archiwum WUOZ w Lublinie).
- Studziński Jacek, Kraśnik, najstarszy cmentarz żydowski. Karta adresowa zabytku nieruchomego. Gminna ewidencja zabytków, 2012 (w Starostwie Powiatowym w Kraśniku).
- Sygowski Paweł, Kraśnik, najstarszy cmentarz żydowski, ul. Podwalna. Karta cmentarza, Lublin 1992 (mps w archiwum WUOZ w Lublinie).
- Sygowski Paweł, Kraśnik, stary cmentarz żydowski, ul. Strażacka. Karta cmentarza, Lublin 1992 (mps w archiwum WUOZ w Lublinie).
- Szulc Dominik, *Zagłada Żydów polskich i (nie)pamięci o niej. Przykład polskiego miasteczka prowincjonalnego*, 2018 (mps w posiadaniu autora).
- Wichrowska Agnieszka, *Cmentarze żydowskie w Kraśniku*, Lublin 2008 (mps pracy magisterskiej pod kier. dr. Andrzeja Trzcńskiego, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Humanistyczny).

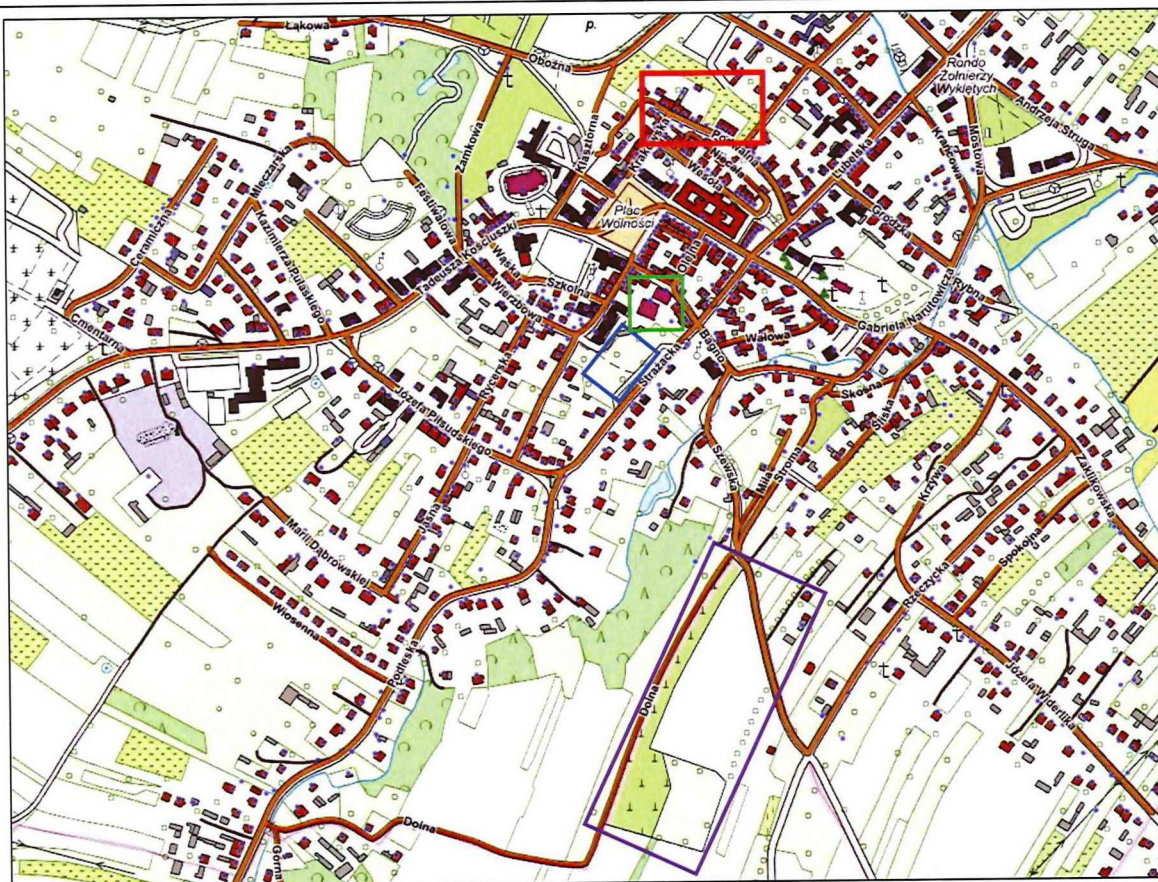
Opracowanie załącznika: Andrzej Trzcński, 14.09.2023
(data i podpis)

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ

Nr 2.1

1. Miejscowość	KRAŚNIK	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres	6. Zawartość załącznika
2. Gmina	Kraśnik	CMENTARZ ŻYDOWSKI STARY, ul. Podwalna	do pozycji 9: Materiały graficzne
3. Powiat	kraśnicki		
4. Województwo	lubelskie		

Mapa katastralna Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii, Geoportal (fragmenty) ↑ →
<http://mapy.geoportal.gov.pl/imap/?gmap=gp0&actions=acShowServices> KATASTER [dostęp: 05.04.2022]
 lokalizacja cmentarzy żydowskich: **starego (I)**,
 starego II, nowego oraz synagogi i bet midraszu

Opracowanie załącznika: Andrzej Trzciński, 14.09.2023
 (data i podpis)

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ

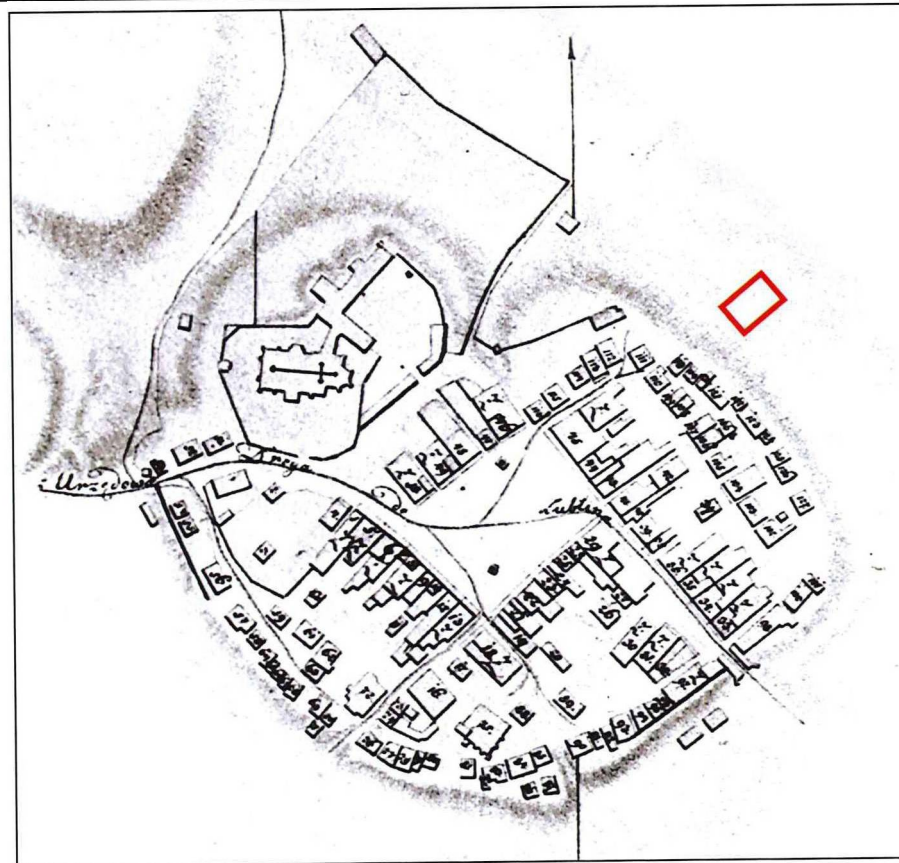
Nr 2.2

1. Miejscowość	KRAŚNIK	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres CMENTARZ ŻYDOWSKI STARY, ul. Podwalna	6. Zawartość załącznika do pozycji 9: Materiały graficzne
2. Gmina	Kraśnik		
3. Powiat	kraśnicki		
4. Województwo	lubelskie		

Carte von West-Gallizien [...], oprac. pod kier. Antona Mayera von Heldensfelda, 1801–1804, Wien 1808 (fragment)

Orientacyjna lokalizacja cmentarza żydowskiego starego (I) na kartografii Kraśnika z okresu przed zburzeniem murów miejskich i wytyczeniem ulicy Podwalnej ↑ →

Plan Miasta Kraśnika w Dobrach Państwa Ordynacji Galicji Zachodniej z wyszczególnieniem wszelkiej w swym położeniu Budowli w roku 1808 zrobiony, Walenty Guzikowski geometra przysięgły. Podziałka liniowa w sążniach (APL, AOZ, sygn. 46) (fragment)

Opracowanie załącznika: Andrzej Trzciński, 14.09.2023
(data i podpis)

Trzciński

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ

Nr 2.3

1. Miejscowość	KRAŚNIK	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres	6. Zawartość załącznika
2. Gmina	Kraśnik	CMENTARZ ŻYDOWSKI STARY, ul. Podwalna	do pozycji 9: Materiały graficzne
3. Powiat	kraśnicki		
4. Województwo	lubelskie		

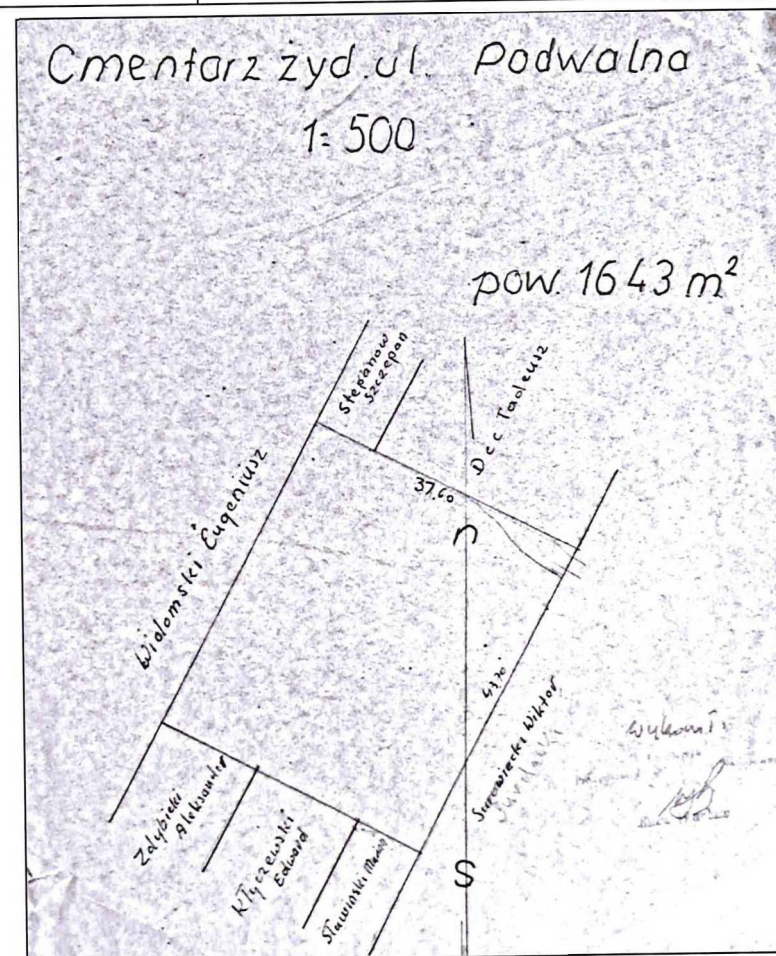

Kraśnik, niemieckie fotografie lotnicze (fragmenty):

2.08.1944, 1:16000, Archiwum NARA GX12188, portal fotopolska.eu, <http://fotopolska.eu/1332811.foto.html?a=1457&b=2364&c=1> [dostęp 05.04.2023]

8.08.1944, 1:11500, Archiwum NARA GX 875SD, portal fotopolska.eu, <http://fotopolska.eu/1271955.foto.html?a=3588&b=3484&c=1> [dostęp 05.04.2023]

z zaznaczonymi granicami cmentarza żydowskiego starego (I).
Płd. część terenu zabudowana.

Mapa ewidencji gruntów: Cmentarz żyd. ul. Podwalna, 1:500, 1948,
kopia z: Kraśnickie Towarzystwo Regionalne, <http://www.regionalista.pl/> [dostęp 20.02.2023].
Część terenu zajęta pod działki siedliskowe.

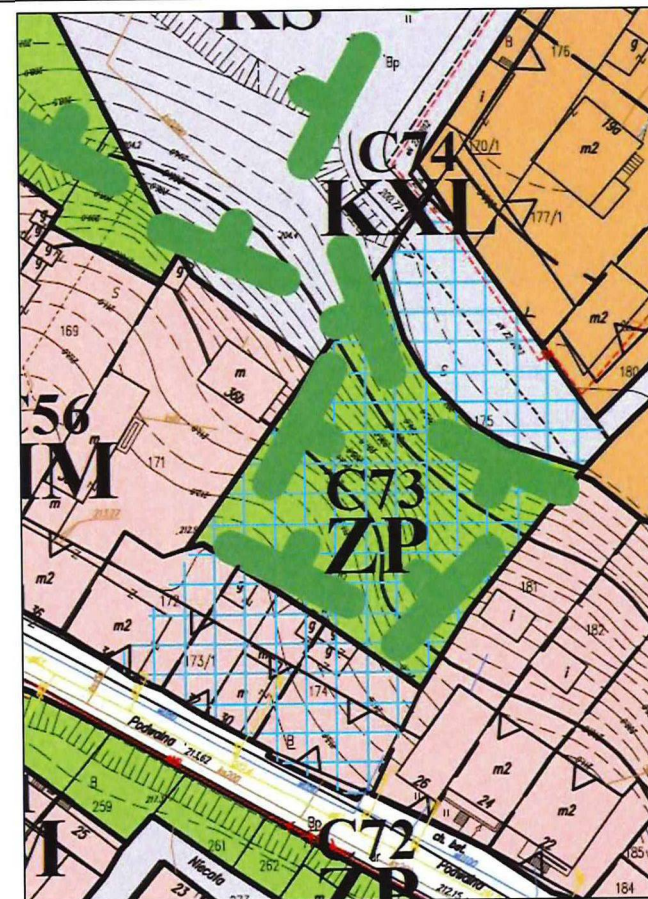
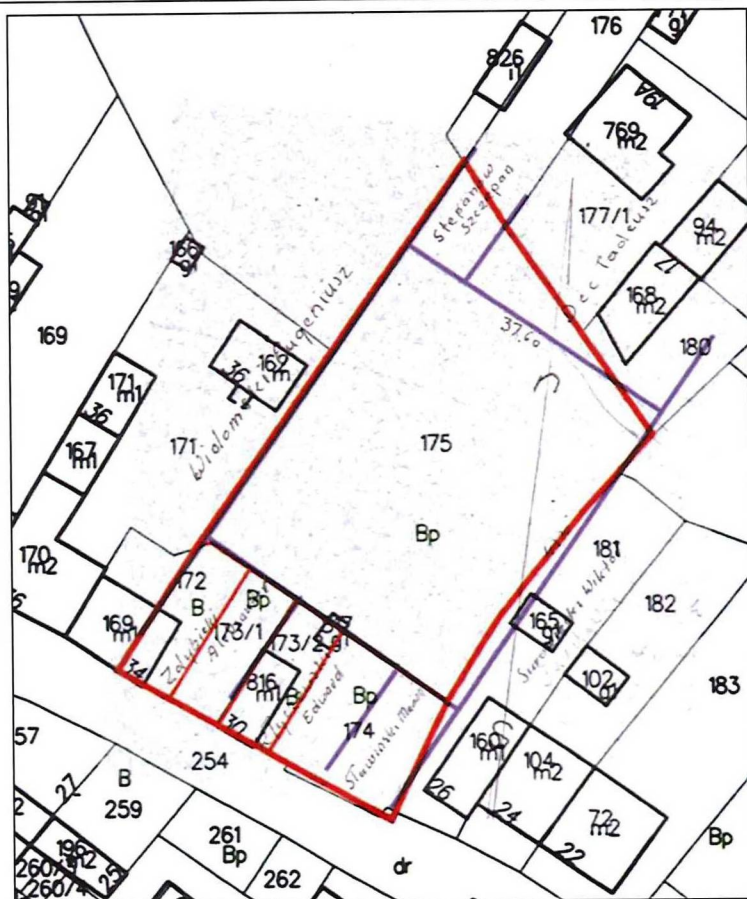
Opracowanie załącznika: Andrzej Trzciński, 14.09.2023
(data i podpis)

Andrzej Trzciński

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ

Nr 2.4

1. Miejscowość	KRAŚNIK	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres CMENTARZ ŻYDOWSKI STARY, ul. Podwalna	6. Zawartość załącznika do pozycji 9: Materiały graficzne
2. Gmina	Kraśnik		
3. Powiat	kraśnicki		
4. Województwo	lubelskie		

Nalozenie map ewidencji gruntów z zaznaczonymi granicami dzialek w obrębie terenu cmentarza:
 - Cmentarz żyd. ul. Podwalna, 1:500, 1948, fragment
 kopia z: Kraśnickie Towarzystwo Regionalne, <http://www.regionalista.pl/> [dostęp 20.02.2023]
 - Mapa ewidencyjna gruntów i budynków, 1:1000, 2023, fragment,
 woj. lubelskie, pow. kraśnicki, Kraśnik miasto, obręb Ośrodek 0011 (Starostwo Powiatowe w Kraśniku, Wydział Geodezji)

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Kraśnik, 4.08.2014,
 załącznik 1/5A: Obręb ściśle śródmieście, fragment,
<https://www.krasnik.eu/gospodarka/miejscowy-plan-zagospodarowania-przestrzennego-miasta-krasnik>
 teren cmentarza zaznaczony niebieskim liniowaniem

Opracowanie załącznika: Andrzej Trzciński, 14.09.2023
 (data i podpis)

Andrzej Trzciński

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ

Nr 2.5

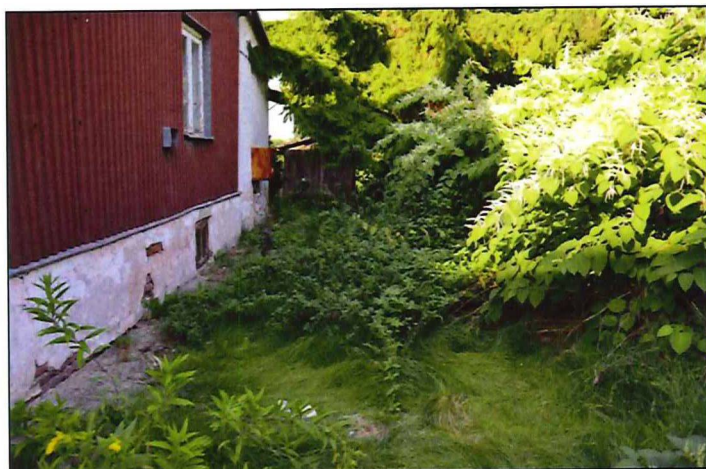
1. Miejscowość	KRAŚNIK	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres CMENTARZ ŻYDOWSKI STARY, ul. Podwalna	6. Zawartość załącznika do pozycji 9: Materiały graficzne
2. Gmina	Kraśnik		
3. Powiat	kraśnicki		
4. Województwo	lubelskie		

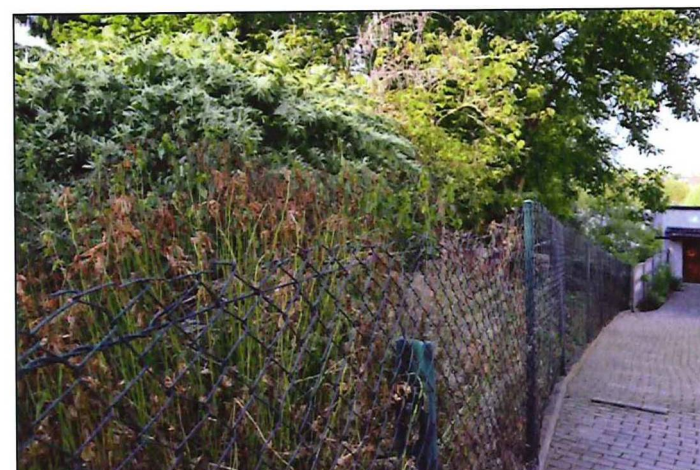
Kraśnik, cmentarz żydowski stary (I), widok od pld.-zach., fot. A. Trzciński, 2023

Kraśnik, cmentarz żydowski stary (I), widok od pld., część zach., fot. A. Trzciński, 2023

Kraśnik, cmentarz żydowski stary (I), widok od pld., część środkowa, fot. A. Trzciński, 2023

Kraśnik, cmentarz żydowski stary (I), widok od pld., granica wsch., fot. A. Trzciński, 2023

Opracowanie załącznika: Andrzej Trzciński, 14.09.2023
(data i podpis)

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ

Nr 2.6

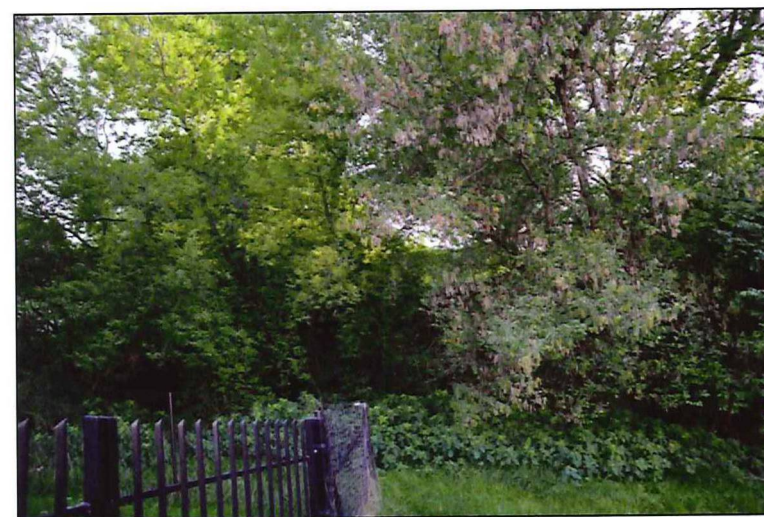
1. Miejscowość	KRAŚNIK	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres CMENTARZ ŻYDOWSKI STARY, ul. Podwalna	6. Zawartość załącznika do pozycji 9: Materiały graficzne
2. Gmina	Kraśnik		
3. Powiat	kraśnicki		
4. Województwo	lubelskie		

Kraśnik, cmentarz żydowski stary (I), widok od płn.-zach., fot. A. Trzciński, 2023
(droga jest na terenie cmentarza)

Kraśnik, cmentarz żydowski stary (I), widok od pld.-zach. na granicę płn., fot. A. Trzciński, 2023

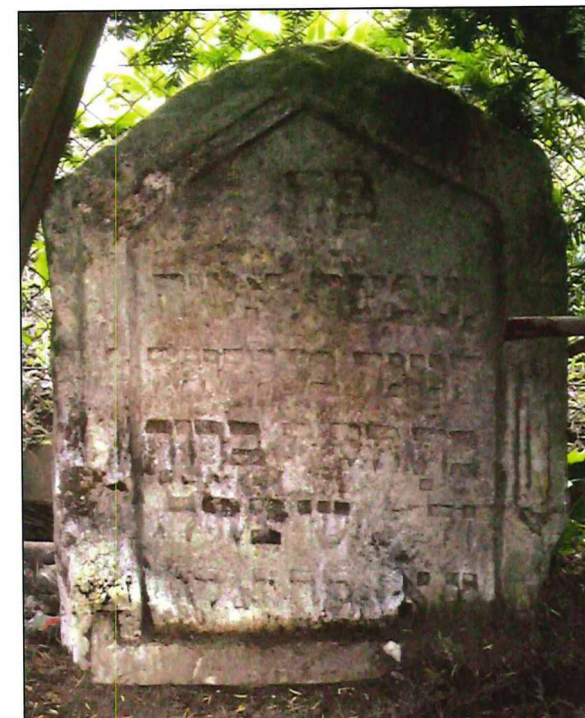
Kraśnik, cmentarz żydowski stary (I), widok od płn., fot. A. Trzciński, 2023

Opracowanie załącznika: Andrzej Trzciński, 14.09.2023
(data i podpis)

1. Miejscowość	KRAŚNIK	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres CMENTARZ ŻYDOWSKI STARY, ul. Podwalna	6. Zawartość załącznika do pozycji 9: Materiały graficzne
2. Gmina	Kraśnik		
3. Powiat	kraśnicki		
4. Województwo	lubelskie		

Cmentarz żydowski stary (I) w Kraśniku, fot. NN, po 1945 a przed 1973
(reprod. w *Sefer Krasznik...*, s. 431, z podpisem: Stary cmentarz żydowski na Łąkach w Kraśniku).
Z lewej matcewa NN, 2. poł. XVII w., z prawej prawdopodobnie matcewa z 1634 r. →

Matcewa Gruny córki Barucha, zm. w niedzielę 24 elul 5394 r., tj. 17 września 1634 r.
(przechowywana na prywatnej posesji w Kraśniku), fot. A. Wichrowska 2011

פה	1	Tu
נטמנה אשה	2	pochowana niewiasta
הגונה מ' גרונה	3	uczciwa, pani Gruna
בת הק'ר' ברוך	4	córka świętego pana, mistrza Barucha,
ז'ל ש'צ'ד' ל'	5	pamięć jego niech będzie błogosławiona. 394 według krótkiej rachuby,
י' א' כד אל'	6	niedziela 24 elul.

1. Miejscowość	KRAŚNIK	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres CMENTARZ ŻYDOWSKI STARY, ul. Podwalna	6. Zawartość załącznika do pozycji 9: Materiały graficzne
2. Gmina	Kraśnik		
3. Powiat	kraśnicki		
4. Województwo	lubelskie		

Fragmenty macew odnalezionych podczas remontu ulicy w Kraśniku, pochodzących prawdopodobnie z najstarszego cmentarza; przechowywane w budynku bet ha-midrachu:

NN mężczyzna, zm. ... (ok. 1690–1750), wapien opoka, 50 x 47 x 7,5 x 4,5;
fot. A. Trzciński, 2007

Czarna córka ..., zm. ... (ok. 1730–1750), wapien organodetryczny, 39 x 40 x 12,5;
fot. A. Trzciński, 2007